Личностни характеристики при зависими към психоактивни вещества

Резюме

Книгата разглежда проблем с изключителна обществена значимост - разстройствата, свързани с употребата на психоактивни вещества. Изследванията през последните десетилетия показват, че има редица негативни последици, свързани със злоупотребата и зависимостта към алкохол и наркотици. Те включват както влошаване за качеството на живот на зависимите и техните близки, така и вреди за обществото като цяло. Въпреки че в тази сфера са проведени много изследвания, характеристиките на личностния профил на зависимите все още са обект на дискусии. Задълбочено познание в тази посока ще допринесе за разработването на основани на доказателства модули, насочени към личността, които могат да бъдат интегрирани в програми за превенция, лечение и рехабилитация на зависимите към психоактивни вещества.

Фокусът на книгата е върху идентифицирането на основните характеристики, свързани с личностния профил на зависимите, и интегрирането им в модел, който отразява основните форми на проявление на психологическото функциониране на индивида. Представен е сравнителен анализ на екстернализираните и интернализирани личностни характеристики при лица с разстройства, свързани с употребата на психоактивни вещества и лица от общата популация. Книгата е структурирана в три глави.

В първа глава са систематизирани основните понятия, свързани с употребата, злоупотребата и зависимостта от психоактивни вещества, представена е класификация и описание на основните групи вещества. Направен е преглед на биологичните (генетични и невробиологични), психологичните и социалните (психодинамични, поведенчески, социално-когнитивни) теории, свързани с употребата на психоактивни вещества, и е представен широко използваният в областта на зависимостите био-психо-социален модел. Факторите, свързани с формирането на проблемна употреба на психоактивни вещества, са обобщени в три групи: физиологични, средови и индивидуални.

Втора глава е посветена на връзката между личността и разстройствата, свързани с употребата на психоактивни вещества. Обсъждат се съвременни модели и подходи за изследване на личността, включително популярния и широко използван петфакторен

модел. Обобщени са данни за личностните профили на зависимите. Предложен е концептуален модел на личностните диспозиции, който обобщава поведенческите, емоционални и социални проблеми при зависимите и се основава на разграничението между екстернализирани и интернализирани характеристики.

Трета глава представя задълбочен анализ на емпирични изследвания на най-често срещаните екстернализирани (антисоциално поведение, импулсивност, търсене на усещания, агресивност и склонност към поемане на риск) и интернализирани (емоционална стабилност, самооценка, тревожност и депресия) личностни характеристики на лицата с разстройства, свързани с употребата на психоактивни вещества. Специално внимание се обръща на проучвания, които разглеждат тези характеристики като симптом на психопатология, която се появява успоредно със злоупотребата или зависимостта към вещества. За оценка на тези характеристики сред лицата със зависимост, са конструирани самооценъчни скали, като са използвани твърдения от Международната платформа с айтеми, които изследват личностни характеристики (International Personality Item Pool-IPIP). Първоначално подбраните айтеми са редуцирани при някои от скалите, въз основа на анализи на надеждността и факторни анализи. Представена е връзката между изследваните екстернализирани характеристики, от една страна, и между изследваните интернализирани характеристики, от друга. Направени са сравнения на нивата на проявление на изследваните характеристики както между контролната и експерименталната група, така и между двете субгрупи от експерименталната група. Направени са и анализи на връзката между изследваните личностни характеристики и ранното начало на употреба на психоактивни вещества/ наличието на роднини със злоупотреба или зависимост от психоактивни вещества.

Резултатите показват, че разработените скали за оценка на екстернализирани и интернализирани личностни характеристики имат много добра вътрешна консистентност и висока надеждност. Налице са положителни и значими връзки между изследваните личностни характеристики от екстернализирания спектър. Положителни и значими връзки са установени и между следните характеристики в рамките на интернализирания спектър: емоционална стабилност и самооценка; тревожност и депресия. Въпреки че

характеристиките са свързани и взаимно определящи се, всички те имат и ясно изразени диференциращи функции.

Данните показват също, че участниците от експерименталната група (както алкохолици, така и наркомани) имат значимо по-високи нива на антисоциално поведение, импулсивност, търсене на усещания, агресивност, склонност към поемане на риск, тревожност и депресия и значимо по-ниски нива на емоционална стабилност и самооценка в сравнение с представителите на контролната група (без значима разлика при разделяне на подгрупи и сравняване с контролната група). Антисоциалното поведение е единствената характеристика, която е значимо по-висока при наркозависимите в сравнение с алкохолиците.

Анализът на връзката между спецификите на употребата на психоактивни вещества и изследваните личностни характеристики показва, че зависимите с ранно начало на употребата имат значимо по-високи нива на антисоциално поведение, импулсивност, търсене на усещания, агресивност и значимо по-ниски нива на емоционална стабилност. Единствено характеристиката търсене на усещания има значимо по-високи нива при зависимите с роднини с проблемна употреба на психоактивни вещества.

Крайната цел на тази книга е да привлече вниманието на изследователите, практиците и институциите, ангажирани с формиране на политики, в сферата на зависимостите, към потенциала на знанията за личностните характеристики за разработване на основани на доказателства програми за превенция, лечение и рехабилитация на разстройствата, свързани с употреба на психоактивни вещества. Познанието за личностните характеристики може да се използва както за ранно идентифициране на младежи в риск, така и в процеса на планиране на стратегии за лечение, рехабилитация и превенция на рецидиви при работата със зависими. Резултатите, представени в книгата са добра отправна точка за по-нататъшни изследвания на потенциала на личността като ключов фактор в процеса на формиране и преодоляване на проблемите, свързани с употребата на психоактивни вещества.